



Стопански  
факултет

# Социално- икономически анализи

Книга 1/2020 (17)

Олга Стоянова-Енчева\*

## АР ЕГИПЕТ СЛЕД АРАБСКАТА ПРОЛЕТ – „МЮСЮЛМАНСКИ БРАТЯ“ И ОТРЕДЕНАТА РОЛЯ НА ЖЕНАТА В ЕГИПЕТСКОТО ОБЩЕСТВО

Olga Stoyanova-Encheva

### AR EGYPT AFTER THE ARAB SPRING – MUSLIM BROTHERS AND THE DESTINED ROLE OF WOMEN IN EGYPTIAN SOCIETY

**Abstract:** The Arab Spring in Arab Republic of Egypt was met with great hope of changing the status quo, of democratization, economic and social changes, of achieving full justice and endorsing equal opportunity for all Egyptian citizens. Nine years later, this dream is still not realized. The article follows up on the rule of MB and provides an analysis of the changing rights and freedoms of women under its ruling.

**Keywords:** Egypt, Arab Spring, Muslim Brothers, women, government.

Арабската пролет в АР Египет е посрещната с много и големи надежди – за промяна на статуквото, за демократизация, икономическа и социална промяна, за постигане на справедливост и равни възможности за всички египетски граждани. Девет години по-късно този блян все още не е реализиран. Периодът на еуфория и оптимизъм за бъдещето, който неизменно следва революциите, бързо приключва. Египетските политици са изправени пред трудната задача да се справят със сериозни въпроси за постигане на съгласие относно визията за ново общество и изграждане на институциите, необходими за осъществяването на тази визия. Това изисква различни политически фракции да направят компромиси, за да постигнат национален консенсус, което по своята същност представлява трудно предизвикателство за общество с ограничена политическа култура и малък опит в демократичните процеси.

Според К. Наама: „...далечното и близкото минало показва, че при организирането на революции, обикновено, има лидери с политически виждания и цели, с единна или близка идеология. Арабската пролет не се проведе по този начин. В движението се включиха огромни маси хора, но без единно ръководство, което от своя страна бе в полза на организираните политически сили. Така по-късно, групировката „Мюсюлмански братя“ овладява вълната и я обръща в свой интерес. Все пак, трудните икономически условия, разширяващата се пропаст между управляващи и управлявани, политическата безизходица, са ключовите елементи за започване на революция и за поставяне на искания“<sup>1</sup>.

През 2010 г. египетското общество страда от социална несправедливост, сериозни различия в доходите и нарастваща безработица, която при младежите достига 26,3%<sup>2</sup>. Опозицията срещу режима е посрещната с репресивни действия. Human Rights Watch докладва за правата на човека в Египет през 2010 г., като изтъква, че се наблюдава широко нарушаване на човешките права и по-специално

\* **Олга Стоянова-Енчева** – гл. ас., д-р към катедра „Политология, социология и културология“, Философски факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: [stoyanovaolga@abv.bg](mailto:stoyanovaolga@abv.bg)

<sup>1</sup> **Наама, К.** Арабската пролет и ролята на социалните мрежи в АР Египет. *Социално-икономически анализи*, кн. 1/2016 (9), с. 47.

<sup>2</sup> <http://blogs.worldbank.org/arabvoices/youth-employment-egypt-and-tunisia-vs-jordan-and-morocco-three-years-after-arab-awakening>, 05.03.2020 г.

нарушаване на политическите свободи (като свободата на изразяване и свободата на сдружаване)<sup>3</sup>.

Група млади активисти използват Facebook и други социални медии, за да мобилизират протестиращите за демонстрации срещу режима на президента Хосни Мубарак в Деня на националната полиция (25 януари) през 2011 г. „Неслучайно активистите избират този конкретен ден за отправна точка на революцията. Започването на протести в Деня на националната полиция има силно символично значение, тъй като полицейската институция е тясно свързана с режима и се счита за символ на потисническия и корумпиран характер на режима“<sup>4</sup>. Демонстрантите маршируват по улиците във всички големи градове на Египет, и искания за социална реформа и зачитане на правата на човека. Първоначално мирните протести се превръщат в насилствени, когато демонстрантите в Кайро се опитват да стигнат до „символичното сърце на Кайро“ – площад Тахрир, което буквално преведено означава „Площад на освобождението“<sup>5</sup>.

Хосни Мубарак предприема няколко мерки в опит да успокои обществеността – назначава нов вицепрезидент и обявява, че не желае да бъде преизбиран. Очевидно Мубарак не иска да бъде запомнен като президента, който е прокуден от народа. Вместо това той заявява, че ще приключи мандата си и че ще се ангажира с мирен процес на преход. Направените отстъпки не успокояват хората, а по-скоро засилват решителността им. Чувствайки се игнорирани и унижени, демонстрантите призовават за оставката на президента. В крайна сметка след 18 дни Хосни Мубарак показва, че не е в състояние да се противопостави на тези протести с безпрецедентен мащаб. На 11 февруари 2011 г. вицепрезидентът Омар Сюлейман обявява оставката на президента Мубарак по държавната телевизия, от което събралата се на площад Тахрир тълпа изпада в екстаз<sup>6</sup>. Когато Мубарак е отстранен, възникват въпросите дали „Мюсюлмански братя“ ще участват в новоразвиващата се политическа система и дали желаят да участват в изборите. По това време движението „Мюсюлмански братя“ не е толкова сплотено, колкото изглежда на пръв поглед. Между членовете му има несъгласие както по идеологическите, така и по стратегическите въпроси. Следователно не е изненадващо, че в организацията се разиграва дебат по въпроса дали да участват или не в изборите<sup>7</sup>. Решението, което се взема, е да се създаде отделна политическа партия, формално независима от „Мюсюлмански братя“ – Партията на свободата и справедливостта (ПСС). Съветът на Шурата приема формирането на ПСС и назначава Мохамед Морси за председател на партията. Има около 9000 членове основатели, като около 80% от тях принадлежат към „Мюсюлмански братя“<sup>8</sup>. Партията е основана на 30 април 2011 г. и придобива легален статут на 6 юни 2011 г. Въпреки че е формално независима от „Мюсюлмански братя“, ПСС поддържа здрави връзки с организацията, тъй като е основана и финансирана от нея и се стреми към създаването на ислямска държава<sup>9</sup>. Партията печели около 47% от местата на парламентарните избори през 2011 г. С неочакваните 235 от 508 места в парламента ПСС се оказва най-голямата политическа партия в Египет само месеци след основаването си.

Интересен е въпросът, поставен в предизборната платформа при разглеждането на ислямизма, а именно – ролята на жените в обществото. Част IV от Програмата за интегрирано развитие разяснява ролята на жените, семейната единица и положението на децата. Особено интересна е визията на партията за това как жените допринасят за обществото, която се базира основно на способността им да раждат деца и да ги отглеждат. Този консервативен възглед за ролята на жените е формулиран по следния начин: „ПСС има най-голямо уважение, признание и подкрепа за ролята на жените като съпруги, майки и създателки на мъжете; и има за цел да ги подготви по-добре за тази роля. Партията има за цел обществото да се възползва от възможностите и ресурсите на жените и да осъзнае, че тяхното даване е повече, а не по-малко от даването на мъжете... Следователно ПСС счита, че тяхната власт трябва да се използва за подобряване на Египет, нашата родина“<sup>10</sup>. „Разбиранията за мъжест-

<sup>3</sup> <https://www.hrw.org/world-report/2010/country-chapters/egypt>, 05.03.2020 г.

<sup>4</sup> **Iskander, E.** “Connecting the national and the virtual: can Facebook activism remain relevant after Egypt’s January 25 uprising?”. *International Journal of Communications*, Vol. 5, University of Southern California, 2011, p. 1230.

<sup>5</sup> <https://www.aljazeera.com/programmes/2011/02/201121310411102992.html>, 05.03.2020 г.

<sup>6</sup> <http://www.aljazeera.com/programmes/2011/02/201121310411102992.html>, 05.03.2020 г.

<sup>7</sup> **Woude, L.** *Islam and Democracy in Practice: the Egyptian Muslim Brotherhood and the Tunisian Ennahda party in the post-Arab Spring transitional period.* Den Haag, 2016, p. 16.

<sup>8</sup> **Wickham, C. R.** “The Muslim Brotherhood and Democratic Transition in Egypt”. *Middle East Law and Governance*, Vol. 3, Issue 1, Brill, 2011, p. 214.

<sup>9</sup> <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15899548>, 05.03.2020 г.

веност и женственост в социалното общуване включват нормативните предписания на обществото към индивида в зависимост от половата му принадлежност за определен тип поведение<sup>11</sup>. В предизборната си платформа ПСС е категорична, че отреденото място на жената в египетското общество е в дома ѝ в ролята на съпруга и майка.

Както може да се очаква от ислямистка партия, семейната единица се счита за изключително важна. Програмата посочва, че семейството е „най-старата институция на земята“ и „първият инкубатор за раждане и възпитание на хора“, което трябва да се използва като средство за създаване и оформяне на добрия египетски гражданин<sup>12</sup>. Според партията семейната единица е корумпирана от чуждестранни влияния, главно от „подозрително“ чуждестранно финансирани НПО и международни инструменти за правата на човека, подписани от бившия режим (примери: „Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация против жените“ и „Конвенцията за правата на детето“). Според ПСС тези чуждестранни влияния са принудили египтяните да се ангажират с антиислямско (харам) поведение, като приемане и зачитане на хомосексуалистите и променящите се роли на жените. Следователно програмата изисква да се преразгледа членството на Египет в договори за международни инструменти за правата на човека, като се прецени съвместимостта на тези инструменти с египетската култура, традиции и установените ислямски ценности<sup>13</sup>. Ако се изходи от психологична гледна точка, то естественият начин на поведение на човека се определя от архетиповете в неговата културна среда. Според М. Маринов: „Във всекидневието на личността архетиповете се проявяват под формата на социални роли, които тя приема без дори да се досети. Отъждествява се с доминиращите нагласи... Те (архетиповете) са способни да определят смисъла на човешкото битие, ценностната система, половата и професионалната ориентация, взаимоотношенията“<sup>14</sup>. „Архетиповете насочват опита в съответствие с вродените схеми и санкционират бъдещия индивидуален опит. В този си аспект те могат да бъдат мислени като „системи от готовности за действие...“<sup>15</sup>. Това е една от причините ПСС да изгражда и промотира цялостна концепция за мястото и ролята на жената в египетското семейство.

Освен че дефинира ролята на жената в обществото, ПСС гарантира участието си в Комитета на юридическите експерти. Този комитет е създаден от Върховния съвет на въоръжените сили, който поема изпълнителната власт в преходния период между свалянето на Мубарак и новите избори. На комитета е възложена задачата да изготви препоръки за нова конституция на АР Египет преди провеждането на парламентарните и президентските избори. „Мюсюлмански братя“, с потенциалната си победа на изборите, използват доминиращата си позиция в комисията, за да гарантира провеждането на парламентарните избори преди изготвянето на новата конституция. В допълнение те се застъпват за силната роля на парламента в назначаването на Комисията за конституционна реформа. По този начин „Мюсюлмански братя“ ще увеличат способността си да влияят върху процеса на конституционната реформа, след като си осигурят силна позиция в парламента.

Комитетът на правните експерти препоръчва провеждането на парламентарни избори след 6 месеца. След това парламентът избира комисия от 100 души, която да изготви конституцията. Президентските избори е планирано да се проведат след това. Тези и няколко други препоръки са поставени на гласуване на народен референдум на 19 март 2011 г. „Мюсюлмански братя“ имат силен интерес да проведат изборите възможно най-скоро. Като единствена добре организирана политическа група те са с предимство пред другите политически групи, които все още се нуждаят от време за мобилизиране и осигуряване на достатъчна подкрепа. Убедителното им положение в парламента засилва преговорната им позиция и довежда до легитимен глас в процеса на конституционна реформа. Затова „Мюсюлмански братя“ призовават своите привърженици да гласуват с „да“ на референдума и да гарантират изборите преди изготвянето на конституцията<sup>16</sup>. В мащабната кампания „Мюсюлмански братя“ успяват да убедят своите привърженици да гласуват с „да“ (77,3%) на референдума. ПСС

<sup>10</sup> <https://www.scribd.com/document/73955131/FJP-Program-En>, 05.03.2020 г.

<sup>11</sup> **Василева, К.** „Към въпроса за същността на категорията *социален пол (джендър)* на езиковата личност“. *Полова диференциация в академичната среда*. Том 1. Велико Търново: Ивис, 2020, с. 101.

<sup>12</sup> <https://www.scribd.com/document/73955131/FJP-Program-En>, 05.03.2020 г.

<sup>13</sup> Пак там.

<sup>14</sup> **Маринов, М.** „Архетип и индивидуалност“. *Философия*, бр. 1/2006, с. 44.

<sup>15</sup> **Добрев, Д.** Моделът за личност в теорията на К. Г. Юнг. Велико Търново: „Знак’94“, 2016, с. 14.

<sup>16</sup> **Trager, E.** „The Unbreakable Muslim Brotherhood: Grim Prospects for a Liberal Egypt“. *Foreign Affairs*, Vol. 90, No. 5, 2011, p. 120.

успява да гарантира заемането на много ключови позиции от „Мюсюлмански братя“ – 12 ръководители на 19-те парламентарни комисии са членове на ПСС.

През 2012 г. в предизборната си капания „Мюсюлмански братя“ опитват да разсеят съмненията, че появата ѝ на политическата сцена в Египет сериозно забавя процеса на еманципация на жените в страната и издигат кандидатурата на Сабах ал Сакари за председател на управляващата в този момент партия – Партия за свобода и справедливост. Кандидатурата на Сакари е смятана дори и в самата партия за чисто символична, тъй като тя няма реални шансове да бъде избрана. Нейни опоненти са: Асам ал Ариан и Саад ал Катани – двама от най-почитаните ветерани на „Мюсюлмански братя“. Но самият факт, че за председателския пост на ислямистка партия се кандидатира и жена, е безпрецедентен. При първите избори за парламент след свалянето на Мубарак в парламента влизат и представители на партията от женски пол, но след като тези избори са анулирани, при повторния вот сред депутатите от Партията за свобода и справедливост няма нито една жена. Според председателката на Египетския център за права на жените Нахад Абу-Кумсан: „Те (МБ) все още използват жените единствено като декор“<sup>17</sup>.

През целия преходен период „Мюсюлмански братя“ са принудени да си съдействат и в същото време да се състезават с египетската армия. Връзката между „Мюсюлмански братя“ и армията е неортодоксална, тъй като и двете организации се стремят да си осигурят позициите в ерата след Мубарак, като в същото време разчитат в голяма степен на взаимна подкрепа. Армията традиционно е силно образувание в египетската политика и обществото. Всички бивши президенти са военни офицери и армията до голяма степен е отговорна за поддържането на предходните режими. Тя се радва на привилегировано положение и много пенсионирани офицери заемат високи длъжности в правителствената администрация. Никой режим в Египет не може да оцелее без подкрепата на армията, някои дори стигат дотам, че заявяват, че армията е действителната държава<sup>18</sup>. Като най-значимата и най-добре организираната група „Мюсюлмански братя“ все по-често се считат за представител на революцията и египетския народ.

Решението на „Мюсюлмански братя“ да участват в президентските избори обтяга напрегнатата и крехка връзка с армията. За МБ участието е важна възможност за ограничаване властта на Върховния съвет на въоръжените сили (ВСВС). Мохамед Морси заявява, че ВСВС ще доминира в президентството, ако не е член на „Мюсюлмански братя“, като по този начин възпрепятства Партията за свобода и справедливост да упражнява властта си чрез парламента.

ПСС номинира Хайрат ал Шатер за президентските избори. ВСВС е изненадан от внезапния ход на МБ и е добре запознат с риска от загуба на влияние, затова се опитва да попречи на ПСС да участва. Неслучайно президентската избирателна комисия, назначена от ВСВС, постановява, че Хайрат ал Шатер е дисквалифициран като кандидат, поради криминалното му досие. Вторият мъж в партията Мохамед Морси се кандидатира за президент<sup>19</sup>.

Когато Морси встъпва в длъжност, напрежението между военните и цивилния президент продължава. Морси явно се опитва да ограничи влиянието на армията. Когато военните показват признаци на слабост, след като граничната полиция е нападната и 16 полицаи са убити в Рафа през август 2012 г., Морси се възползва от шанса да увеличи контрола си над военните и да подкопае ВСВС. Той освобождава командира на военната полиция и министъра на отбраната Мохамед Тантауи, както и други ключови фигури, като главните командири на армията, флота и ВВС. Освен това Морси се отказва от „конституционната добавка“, която ограничава ролята на президента, изготвена от ВСВС, преди Морси да встъпи в длъжност<sup>20</sup>.

Египтяните все по-често излизат на улиците, за да протестират срещу Морси. Когато масите се събират на площад Тахрир, военните генерали поставят ултиматум. Морси отхвърля този ултиматум и армията се възползва от възможността да си възвърне властта, като организира военен преврат, който сваля първия демократично избран президент в Египет на 3 юли 2013 г.<sup>21</sup>. „Мю-

<sup>17</sup> <https://dariknews.bg/novini/sviat/zhena-e-kandidat-za-predsdatel-na-politicheskoto-krilo-na-myusyulmanski-bratq-975530>, 09.03.2020 г.

<sup>18</sup> Frisch, H. “The Egyptian Army and Egypt’s ‘Spring’”. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 36, No. 2, 2013, p. 181.

<sup>19</sup> Wickham, C. R. “The Muslim Brotherhood and Democratic Transition in Egypt”. *Middle East Law and Governance*, Vol. 3, Issue 1, Brill, 2011, p. 256.

<sup>20</sup> Frisch, H. “The Egyptian Army and Egypt’s ‘Spring’”. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 36, No. 2, 2013, p. 191.

<sup>21</sup> <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18371427>, 06.03.2020 г.

сюлмански братя“ успяват да запазят конституционното позоваване на шериата, но както е посочено по-горе, само конституционната справка не отразява в пълен мащаб прилагането на шериата и степента на ислямизма в специфични области като правата на жените. К. Наама дава цялостна оценка на управлението на организация: „Мюсюлмански братя разполагаха само с голи лозунги. Неочаквано обаче им се наложи да управляват икономиката, външната политика и туризма. Те го правеха изключително непрофесионално, концентрирайки се единствено върху обществения морал. Ислямистите нямаха план, имаха само морални ограничения. Ето защо, инфилтрирайки се в органите на властта, те ограничиха свободата, особено на жените“<sup>22</sup>.

Действията на „Мюсюлмански братя“, които ограничават правата и свободата на жените, са многобройни. Типичен пример е проведеният семинар за жени, които се обучават да станат брачни консултанти през 2013 г., отразен от The New York Times. Главен говорител е Осама Йехия Абу Салама, семеен експерт от Братството, който изразява неговия общ подход. Той изказва мнение, че „една жена трябва да бъде затворена в рамка, която да се контролира от мъжа в къщата“. Дори ако съпругата е била преbita от съпруга си, Салама съветва: „Покажете ѝ как тя има роля в това, което ѝ се е случило. Ако той е виновен, то тя споделя 30% или 40% от вината“<sup>23</sup>. В своето изявление МБ заявяват, че съпругите не трябва да имат право да подават правни жалби срещу съпрузите си за изнасилване, а съпрузите не трябва да подлежат на наказанията, предвидени за изнасилване на непознат. Според МБ съпругът трябва да има „настойничество“ над жена си, а не равно „партньорство“ с нея. Дъщерите не трябва да имат същите права на наследство като синовете. Законът също не трябва да отменя „необходимостта от съгласие на съпруга по въпроси като пътуване, работа или използване на контрацептиви“<sup>24</sup>. Тази реформа в традиционния ислямски семеен закон е приета по време на експрезидента Хосни Мубарак и благодарение на съпругата му Сузана.

Според Д. Узунова: „идеята за личната свобода създава предпоставки за промяна в положението на жената в обществото, тъй като равенството е логично продължение на аргумента за свободата. Ако свободата е естествено човешко право, то тя трябва да се отнася и за жените, за да бъде истина“<sup>25</sup>.

За да се установи нивото на равнопоставеност между двата пола, ще бъде анализирана степента, до която вижданията за положението на жените от платформата на ПСС са отразени в конституцията от 2012 г. Тя ще бъде сравнена с двете конституции от 1971 (т.е. в сила преди революцията) и ревизираната конституция от 2014 г.

Представената позицията на жените в конституцията от 1971 г. изрично признава равенството между половете. В член 11 от нея се посочва, че „държавата гарантира координацията между задълженията на жената към нейното семейство и нейната работа в обществото, като я счита за равна на мъжа в политическата, социалната, културната и икономическата сфера, без да навреди на правилата на ислямската съдебна практика“<sup>26</sup>, т.е. шериата. Допълнението към член 11 с условието, че към това равенство между половете трябва да се подхожда, без да се нарушават правилата на шериата, означава политическите и социални права са де факто номинални, а не реални. Жените също са изрично защитени съгласно член 40, който съдържа разпоредба за недискриминация, подчертаваща равенството на гражданите пред закона и съществуването на равни публични права и задължения без дискриминация на различни основания, включително и по пол. „Всички граждани са равни пред закона. Те имат равни публични права и задължения без дискриминация поради пол, етнически произход, език, религия или религия“<sup>27</sup>. До поправката през 2007 г. думата „жена“ фигурира само веднъж в цялата конституция във вече споменатия член 11. От своя страна, член 5 от изменението

<sup>22</sup> Наама, К. Арабска република Египет след „Ерата Хосни Мубарак“. Велико Гърново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2015, с. 139.

<sup>23</sup> <https://www.nytimes.com/2013/03/15/world/middleeast/muslim-brotherhoods-words-on-women-stir-liberal-fears.html>, 10.03.2020 г.

<sup>24</sup> <https://www.nytimes.com/2013/03/15/world/middleeast/muslim-brotherhoods-words-on-women-stir-liberal-fears.html>, 10.03.2020 г.

<sup>25</sup> Узунова, Д. „Реабилитация на чувствената любов в епохата на Немския романтизъм“. Библиотека „Диоген“: „Философията: предизвикателства и перспективи“, том 27, кн. 2. В. Гърново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2020, с. 46.

<sup>26</sup> [http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file\\_id=189854](http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=189854), 09.03.2020 г.

<sup>27</sup> [http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file\\_id=189854](http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=189854), 09.03.2020 г.

на конституцията от 2005 г. съдържа забрана за политическа дейност, основана на дискриминация поради пол – „Политическият режим на Арабска република Египет се основава на многопартийната система в рамките на основните принципи и компоненти на египетското общество, предвидени в Конституцията. Политическите партии се организират по закон“. Като цяло може да заключим, че правата на жените в Египет са отразени доста либерално за ислямска република в конституцията от 1971 г., но това в голяма степен се дължи на социалистическото влияние в държавата. Още в първия член от Конституцията е записано, че „Арабската република Египет е социалистическа демократична държава, основана на съюза на работните сили на народа. Египетският народ е част от арабската нация и работи за реализирането на нейното цялостно единство“. Въпреки това думата „жена“ се споменава едва за втори път в Конституцията с промяната на член 63 от 2007 г.: „Гражданите имат право да гласуват и изразяват мнението си на референдуми в съответствие с разпоредбите на закона. Участието им в обществения живот е национално задължение. Законът урежда правото на кандидатура в Народното събрание, в Шурата и в местните съвети в съответствие с избраната от него избирателна система. Законът може да приеме система, съчетаваща мажоритарна и пропорционална система, чрез вариации на съотношение между тях, определено от закона. Той може също да включва минимална граница за участието на жените в гореспомнатите съвети“<sup>28</sup>.

За да се определи до каква степен „Мюсюлмански братя“ успяват да отразят сравнително консервативните си възгледи за жените, трябва да бъдат сравнени египетската конституция от 1971 с конституцията от 2012 г., която е представена в предизборната програма на ПСС за 2011 г. В член 6 от конституцията от 2012 г. се запазва разпоредбата, че никоя политическа дейност не се основава на дискриминацията по пол<sup>29</sup>. Това е единственият член, в който изрично се споменава половата недискриминация. Член 33 съдържа общия принцип за недискриминация, но изричното позоваване на дискриминация, основана на пол, е заличен и заменен с общото: „Гражданите се радват на равенство пред закона. Те имат идентични права и обществени задължения. Между тях няма дискриминация“<sup>30</sup>. Член 33 просто подчертава равенството пред закона на всички граждани, а в член 10 се запазва ангажиментът на държавата да съгласува задълженията на жените към семейството си с работата в обществото. Разпоредбата е включена в контекста на защитата на семейната единица, ислямистки идеал, а не в контекста на правата на жените. В същия член „държавата се ангажира да осигури специални защити за жени, на които им се налага да изкарват сами прехраната си, а именно разведени жени и вдовици“. Проблемът за правата на жените като цяло е по-слабо застъпен в конституцията от 2012 в сравнение с конституцията от 1971 г.

Липсата на конкретен член за равенството между половете е в ущърб на конституционната защита на жените. В предизборната програма на ПСС за 2011 г. партията е нееднозначна по отношение на равенството между половете и обявява, че счита жените преди всичко за съпруги, майки и създателки на мъже. Въпреки че МБ не успяват да включат изрично своето консервативно мнение за ролята на жените в конституцията, което показва известна гъвкавост по въпроса, намаляването на конституционната защита на жените може да се приеме като частично отражение на техния консервативен възглед.

Когато военните свалят президента Мурси през 2013 г., веднага се обръща внимание на въпроса за жените в новата конституция от 2014 г. Член 11 от нея е посветен на мястото на жените в египетското общество. Той защитава жените от дискриминация и съдържа задължението на държавата да работи за постигане на равенство между половете във всички граждански, политически, икономически, социални и културни права. „Държавата се ангажира със защитата на жените срещу всички форми на насилие и осигурява на жените възможности да съвместяват задълженията на жената към семейството си в съответствие с трудовите си изисквания“<sup>31</sup>. Новата конституция, противно на конституцията от 2012 г., изрично признава равенството между половете във всички области и в това включва правото на жените да работят. Членът също така задължава държавата да положи усилия за осигуряване на представителство на жените в парламента и предоставя на жените право да заемат публични и високи ръководни постове в обществения сектор.

<sup>28</sup> [http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file\\_id=189854](http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=189854), 09.03.2020 г.

<sup>29</sup> <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg047en.pdf>, 10.03.2020 г.

<sup>30</sup> Пак там.

<sup>31</sup> <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg060en.pdf>, 10.03.2020 г.

В допълнение член 180 въвежда квота за жените за местните съвети: „Всяко местно звено избира местен съвет чрез пряко, тайно гласуване за срок от четири години. Кандидатът трябва да е не по-млад от 21 години. Законът урежда други условия за кандидатури и процедури за избор, при условие че една четвърт от местата са разпределени за младежи под 35 години, една четвърт е разпределена за жени, работници и земеделски стопани, представени с не по-малко от 50% от общия брой места и тези проценти включват правилно представяне на християни и хора с увреждания“<sup>32</sup>.

Обобщеният извод, който се налага, е, че в конституцията от 2014 г. правата на жените са прогресивно защитени – налице са много по-конкретни разпоредби за защитата на жените в сравнение с конституцията от 1979 и особено в сравнение с конституцията от 2012 г. Начинът, по който е представен въпросът за жените в обществото в конституцията от 2014 г., е много по-либерален в сравнение с възгледите, изразени в предизборната програма на ПСС през 2011 г. Въпреки че първоначално „Мюсюлмански братя“ успяват частично да отразят консервативното си мнение за положението на жените в конституцията от 2012 г., намалената конституционна защита на жените е отменена от военните в новия закон от 2014 г. По време на управлението на МБ социалните права на всички граждани в Египет са силно ограничени, но най-потърпевши са жените. Въпреки че прекрива всички морални, религиозни и човешки граници, правителството на МБ все още разполага с широка подкрепа в египетското общество и постоянно отрича всяка връзка с терористични групировки. Радикалните консервативни схващания на членовете на МБ ограничават ролята на жените в египетското общество и я свеждат до репродуктивна и възпитателна.

## ЛИТЕРАТУРА

1. **Василева, К.** Към въпроса за същността на категорията *социален пол (джендър)* на езиковата личност. *Полова диференциация в академичната среда*, том 1. Велико Търново: Ивис, 2020. // **Vasileva, K.** Kam vaprosa za sashtnostta na kategoriyata sotsialen pol (dzhendar) na ezikovata lichnost. *Polova diferentsiatsiya v akademichnata sreda*, том 1, Veliko Tarnovo: Ivis, 2020. (in Bulgarian)
2. **Добрев, Д.** Моделът за личност в теорията на К. Г. Юнг. Велико Търново: Знак’94, 2016. // **Dobrev, D.** Modelat za lichnost v teoriyata na K. G. Yung. Veliko Tarnovo: Znak’94, 2016. (in Bulgarian)
3. **Маринов, М.** Архетип и индивидуалност“. *Философия*, бр. 1/2006. // **Marinov, M.** Arhetip i individualnost. *Filosofia*, br. 1/2006. (in Bulgarian)
4. **Наама, К.** Арабската пролет и ролята на социалните мрежи в АР Египет. *Социално-икономически анализи*, кн. 1/2016 (9). // **Naama, K.** Arabskata prolet i rolyata na sotsialnite mrezhi v AR Egiptet. *Sotsialno-ikonomicheski analizi*, kn. 1/2016 (9). (in Bulgarian)
5. **Наама, К.** Арабска република Египет след „Ерата Хосни Мубарак“. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2015. // **Naama, K.** Arabska republika Egiptet sled „Erata Hosni Mubarak“. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2015 (in Bulgarian).
6. **Узунова, Д.** „Реабилитация на чувствената любов в епохата на Немския романтизъм“. *Библиотека „Диоген“: „Философията: предизвикателства и перспективи“*, том 27, кн. 2. Велико Търново, 2020. // **Uzunova, D.** „Reabilitatsiya na chuvstvenata lyubov v epohata na Nemskiya romantizam“. *Biblioteka „Diogen“: „Filosofiyata: predizvikatelstva i perspektivi“*, том 27, кн. 2. (in Bulgarian)
7. **Frisch, H.** “The Egyptian Army and Egypt’s ‘Spring’”. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 36, No. 2, 2013.
8. **Iskander, E.** “Connecting the national and the virtual: can Facebook activism remain relevant after Egypt’s January 25 uprising?”. *International Journal of Communications*, Vol. 5, University of Southern California, 2011.
9. **Trager, E.** “The Unbreakable Muslim Brotherhood: Grim Prospects for a Liberal Egypt”. *Foreign Affairs*, Vol. 90, No. 5, 2011.
10. **Wickham, C. R.** “The Muslim Brotherhood and Democratic Transition in Egypt”. *Middle East Law and Governance*, Vol. 3, Issue 1, Brill, 2011.
11. **Woude, L.** Islam and Democracy in Practice: the Egyptian Muslim Brotherhood and the Tunisian Ennahda party in the post-Arab Spring transitional period, *Den Haag*, 2016.
12. <http://blogs.worldbank.org/arabvoices/youth-employment-egypt-and-tunisia-vs-jordan-and-morocco-three-years-after-arab-awakening>
13. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15899548>

<sup>32</sup> <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg060en.pdf>, 10.03.2020 г.

14. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18371427>
15. <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg047en.pdf>
16. [http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file\\_id=189854](http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=189854)
17. <https://dariknews.bg/novini/sviat/zhen-a-e-kandidat-za-predsedatel-na-politicheskoto-krilo-na-myusyulmanski-bratq-975530>
18. <https://www.aljazeera.com/programmes/2011/02/201121310411102992.html>
19. <https://www.hrw.org/world-report/2010/country-chapters/egypt>
20. <https://www.nytimes.com/2013/03/15/world/middleeast/muslim-brotherhoods-words-on-women-stir-liberal-fears.html>
21. <https://www.scribd.com/document/73955131/FJP-Program-En>
22. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/eg/eg060en.pdf>